
Onderzoeksmethodologie: Datacollectie voor lexicografisch onderzoek van de Vlaamse Gebarentaal

Joni Oyserman
Isabelle Heyerick
Eveline Huys

Vlaams GebarentaalCentrum vzw

December 2012

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	2
2	BEPALEN VAN TE VERZAMELEN LEXICON	2
2.1	HOOGFREQUENTE WOORDEN/GEBAAREN.....	5
2.2	GEBAAREN MET EEN VERPLICHT ORALE COMPONENT (GOC).....	5
3	UITLOKKINGSMETHODES.....	6
3.1	SOORTEN UITLOKKINGSTAKEN	7
3.2	UITLOKKING LEXICON.....	8
4	DATA COLLECTIE.....	16
4.1	WAT TE VERZAMELEN: SUGGESTIES	16
4.2	UITLOKKING VIA TAKEN OF SPONTANE CONVERSATIE.....	17
4.3	REGIONALE AANSTURING	18
5	SELECTIE VAN INFORMANTEN	20
6	DE OPNAMES	21
6.1	PLAATS.....	21
6.2	CAMERA'S	22
6.3	CAMERASETTING.....	22
6.4	OPNAMEVERLOOP	24
7	TOT SLOT.....	25
	LITERATUURLIJST	27
	BIJLAGE A. UITLOKKINGSTAKEN	28

1 Inleiding

Dit document heeft als doel een overzicht te geven van de procedures en methodes die nodig zijn om te bepalen welke lemma's onderzocht en verzameld zullen worden met het oog op de uitbreiding van het woordenboek VGT/Nederlands –Nederlands/VGT. Voor de gebaren die op langere termijn verzameld kunnen worden is er een methodologie uitgewerkt voor de uitlokking van deze lemma's. Dit voorbereidend werk zal in een latere fase dienen als onderzoeksprotocol voor de regionale verantwoordelijken die instaan voor het begeleiden van de regionale informanten en voor personen die op nationaal, regionaal en lokaal niveau lexicon gaan verzamelen in Vlaanderen. De primaire intentie is het inventariseren van de huidige gebarenschat van de Vlaamse Gebarentaal.

De onderzoeksmethodologie beschrijft vooral hoe een datacollectie sessie moet verlopen, wat de aandachtspunten zijn, welke uitlokkingsmethoden kunnen gebruikt worden om zowel hoogfrequente alledaagse gebaren als gebaren met een verplichte orale component (goc) te verzamelen. Hierbij wordt rekening gehouden met zowel regionale en lexicale variatie als mogelijke hiaten¹.

In de volgende secties zal het onderzoeksvoorstel worden beschreven en de bijbehorende instrumenten waarmee data kan worden verzameld. Daarnaast zal de manier en aanpak om de nodige gegevens te verzamelen worden besproken. Bovendien wordt er nagegaan welke uitlokkingsmethodes in buitenlandse en Vlaamse onderzoeken rondom hetzelfde thema toegepast werden. Deze studies werden door het VGTC kritisch bekeken en er wordt nagegaan welke (combinaties van) uitlokkingsmethode(s) meest efficiënt lijkt/liken voor Vlaanderen.

2 Bepalen van te verzamelen lexicon

Voor het uitlokken van gebaren voor het bestaande digitaal woordenboek VGT/Nederlands – Nederlands/VGT werden er verschillende prioriteitenlijsten uit De Weerd et al (2003); Van Mulders et al (2004); Van Herreweghe & Vermeerbergen (2003) met de te bestuderen begrippen ontwikkeld. De prioriteitenlijsten bevatten hoogfrequente woorden en gaan uit van algemene thema's zoals familie, gezondheid, kleuren, kleding, beroepen enz. Het aantal verzamelde begrippen en gebaren staan -voor zover mogelijk- weergegeven in tabel 1.

Tabel 1: Reeds verzamelde begrippen en gebaren

Bron	Thema's	Aantal gebaren (gemiddeld)	Begrippen
De Weerd, K. et al (2003). Op (onderzoek) naar de Vlaamse Gebaren-schat	Familie, gezondheid, kleuren, kleding, beroepen (1401 opgevraagde begrippen, totaal 9134 gebaren)	Totaal van deel 1-5: 9134	
	Deel 1 Kleuren, dagen, maanden, seizoenen, tijd, vraagwoorden	546	
	Deel 2 Familie en vrienden, lichaam, gezondheid, hygiëne, kleding	2771	
	Deel 3 Soorten woningen en gebouwen, inboedel, schoonmaakmateriaal, keukenenodigheden, feesten	2404	

¹ Hiaten moeten hier begrepen worden als hiaten of tekortkomingen in het reeds bestaande online woordenboek VGT/Nederlands-

	en ceremonieën		
	Deel 4 Beroepen, op het werk, sport, vakantie en vrije tijd, school	2447	
	Deel 5 De wereld, landen en steden, dieren, bloemen en planten, verkeer	960	
Huys, E. (2008). Idiomatisch gebruik in de VGT. GOC.	West-Vlaamse en Brugse varianten. Dovenschool Spermalie, Brugge	45	
Antoons, I. & Boonen, D. (2004). On the evolution of signs in FSL	Evolutie van gebaren	5400	
Van Herreweghe & Vermeerbergen (2003). Hiatenproject	Hiatenproject: Wiskunde	Onduidelijk, zie hiernaast	1300 begrippen (92 uit Sec. onderwijs niet behandeld)/ 517 begrippen en 50 cijfers
Van Herreweghe & Vermeerbergen (2003).	Hiatenproject: wereldoriëntatie (WO)	Onduidelijk, zie hiernaast	1226 begrippen/ 473 begrippen
De Weerdt, K. (lopend)	Kempische GOC gebaren	40-tal	
Buyens, M. (Red) (1995). Gebarenwoordenboek	Gebarenwoordenboek	5600 gebarentekeninge n	9200 (woordenlijst)
Van Mulders, K. et al (2004)	Digitaal woordenboek VGT/Ned-Ned/VGT	7468	

Bij het opstellen van nieuwe woordenlijsten waaruit de te verzamelen lemma's worden bepaald, om het woordenboek verder aan te vullen en uit te breiden, dient men bepaalde zaken in acht te nemen. De reeds verzamelde gebaren uit eerdere onderzoeken moeten geïnventariseerd worden. Op die manier kan er een lijst opgesteld worden met begrippen waarvoor nog geen gebaren zijn opgenomen. Bij het samenstellen van een lijst met reeds verzamelde en nog niet opgenomen gebaren moet men rekening houden met de relatie tussen woord en gebaar. Er werd in het verleden namelijk wel eens verondersteld dat er een "één-op-één relatie" bestaat tussen de woordenschat –of "gebarenschat" van twee of meerdere verschillende talen. Maar dat is niet zo: voor elk woord/gebaar uit taal A bestaat er niet noodzakelijk ook precies één woord/gebaar in taal B. Een woord –of gebaar- in de ene taal kan dus overeenstemmen met geen, één of meerdere woorden –of gebaren- in een andere taal zoals tabel 2 hieronder weergeeft (Vermeerbergen 2003:13).

Tabel 2: Taal A-Taal B relatie uit Vermeerbergen (2003:13)

Taal A	Taal B
één woord	twee of meerdere woorden
twee of meerdere woorden	één woord
geen woord	één of meerdere woorden
één of meerdere woorden	geen woord

Verder stelt Vermeerbergen (2003:13-14) dat zoals er niet voor elk Nederlands woord precies één woord bestaat in een andere gesproken taal, is er ook niet precies voor elk Nederlands woord één gebaar in de Vlaamse Gebarentaal. Zwitserlood (2010, 2011) geeft dezelfde argumentatie en stelt dat er in het woordenboek niet per lemma één vertaling gevonden mag worden. Zwitserlood (2011) specificeert de problematiek in het volgende citaat:

[De gebruiker (van het basiswoordenboek Nederlandse Gebarentaal) vindt echter per lemma slechts één vertaling (wat –onterecht- een een-op-een relatie tussen Nederlandse woorden en NGT gebaren suggereert] en [...onder het lemma met de glos BOS alleen het NGT-gebaar dat gebruikt wordt om een (grote) groep bomen aan te duiden. Daarbij wordt weliswaar vermeld dat het gebaar niet gebruikt kan worden in de context van ‘een bos bloemen’, maar niet hoe je dat dan wel uitdrukt in NGT].

Lexicale varianten in hoogfrequente gebaren (HF-gebaren) en goc's dienen zorgvuldig vastgelegd te worden. Hierbij moet aandacht zijn voor volgende variabelen 1) leeftijd, 2) sekse 3) verwerving van VGT (via de ouders, via een dovenschool) en 4) regionale spreiding.

Om de laatste variabele zeker mee te nemen in het onderzoek, dienen in alle regio's gebaren verzameld te worden. Van de verzamelde gebaren kan een rankordelijst opgesteld worden waarbij wordt weergegeven welke variant meer of minder gebruikt wordt volgens de bijbehorende semantische context. De frequentie van gebaren kan bepaald worden aan de hand van corpora en op basis van telling. Echter, voor VGT bestaat er nog geen uitgebreid verzameld en opgeslagen corpus. Daarnaast is het van belang om te weten dat de mate van frequentie ook bepaald wordt door het oordeel van gebarentaalgebruikers en hun taalomgeving. Het gebaar dat door de meeste gebaarders en ook in de regio's het meest gebruikt wordt, kan naar analogie van het bestaande woordenboek gelabeld worden als “regio Vlaanderen”. Het is echter van belang om, zoals De Weerdt et al (2003:82) stellen:

[[...]zeer terughoudend te zijn om bijvoorbeeld 'voorkeurgebaren' voor te stellen om het standaardiserings-proces te bevorderen, zoals men in Nederland doet.]

De reeds verzamelde VGT-begrippen zijn voor dit document gescreend. Hieruit blijkt dat de lijsten voornamelijk in thema's zijn opgemaakt en in woordklassen worden gecategoriseerd. In het digitaal woordenboek komen voornamelijk zelfstandige naamwoorden voor. Daarnaast worden er voor een aantal gebaren zoals het voegwoord ‘omdat’ alleen de notatie via SignWriting weergegeven zonder bijbehorende clips in VGT. Bovendien blijkt men niet steeds consistent te werk te zijn gegaan. Zo wordt het voorzetselgebaar ‘in’ zonder betekenisbeschrijving en context getoond in tegenstelling tot ‘naast’. Vaak is ook het meest generische begrip opgenomen en geen gradaties of synoniemen; zo wordt bijvoorbeeld wel ‘boos’ weergegeven maar ‘razend’ of ‘woedend’ niet.

Dit betekent dat er bij de uitbreiding en de (nieuwe) te verzamelen gebaren rekening moet gehouden worden met de verschillende woordklassen die voorkomen in VGT. Daarnaast kan men ook de gebaren die reeds zijn opgenomen in het woordenboek opnieuw voorleggen aan de Dovengemeenschap en nagaan of deze gebaren ook synoniemen kennen.

2.1 Hoogfrequente woorden/gebaren

Wat de meest gebruikte woorden in het Nederlands zijn, is niet zo eenvoudig vast te stellen. Dat komt deels door het verschil in woordgebruik tussen spreektaal en schrijftaal. Een woord als 'ik' is in spreektaal heel gewoon, maar in schrijftaal veel minder; dat komt ook doordat schrijftaalonderzoek zich baseert op kranten, tijdschriften en boeken². Bij deze woorden gaat het vrijwel altijd om woorden die alleen een grammaticale functie hebben (lidwoorden, voegwoorden, enz.). Er staan enkele werkwoorden tussen, maar geen zelfstandige of bijvoeglijke naamwoorden.

Wat betreft gebarentalen, kan de frequentie van woorden bepaald worden aan de hand van corpora. Er wordt hiervoor onder andere de reeds bestaande materialen van de verschillende opleidingen VGT bestudeerd. Bepaling van hoogfrequente gebaren kan gebeuren op basis van bestaande hoog frequente gebarenlijsten uit reeds bestaande corpora in andere landen. Daarnaast zullen we vaststellen welke thema's ondervertegenwoordigd zijn in het woordenboek op dit moment. Ook zal er een bevraging zijn bij de docenten VGT met de vraag wat zij als ontbrekende gebaren ervaren binnen de bestaande gebaren en begrippen in het woordenboek. Hierbij kan er gebruik gemaakt worden van de gebruikte prioriteitenlijsten en de lexiconlijsten, geïnventariseerd door het VGTC.

2.2 Gebaren met een verplichte orale component (goc)

In VGT bestaan er gebaren met een verplichte orale component (goc) die vaak moeilijk vertaald kunnen worden met één Nederlands woord. Dergelijke gebaren werden al onderzocht in West-Vlaanderen (en die kunnen aan het woordenboek toegevoegd worden), maar nog niet in de andere regio's. Opnieuw gaat het hier om hoogfrequente gebaren die niet zo eenvoudig uitgelokt kunnen worden. Het gaat om een variatie aan woordsoorten, van voegwoorden over modale hulpwerkwoorden tot emblemen. De methodologie ontwikkeld voor het onderzoek naar de West-Vlaamse goc's in het kader van de masterscriptie van Eveline Huys³ kan ook in de andere regio's gebruikt worden. De al bestaande lijsten van Huys (2008) (circa 92 gebaren interregionaal en nog niet allemaal geanalyseerd) en andere bronnen dienen als basis:

- a) het materiaal van de bestaande VGT/tolkenopleidingen (CVO, VSPW, Fevlado-Diversus en Lessius) dat ook gebruikt zal worden voor lexicon-categorie 2, bekijken om eventuele goc's te traceren en op te nemen in de lijst.
- b) de goc's verzameld in enkele eindwerken opnieuw bekijken en de gebaren (eventueel) mee opnemen.
- c) het reeds opgenomen videomateriaal taaldata 1ste fase van het woordenboek opnieuw bekijken.
- d) een 40-tal goc's (vnl Kempisch) zijn reeds verzameld (De Weerd). Eventueel kunnen deze gebaren ook bekeken/opgenomen worden (mits akkoord).
- e) een DVD met 50 goc's die dezelfde zijn in VGT en LSFB (Haesenne). Dit materiaal kan opgevraagd worden.

² bron: www.onzetaal.nl, geraadpleegd op 15 juni 2012.

³ Huys, E. (2008). Idiomatisch taalgebruik in de Vlaamse Gebarentaal. Masterverhandeling, Universiteit Gent.

- f) na de opleiding over goc's gegeven door een medewerker van het VGTC aan de dove docenten VGT bij Fevlado-Diversus werd de opdracht gegeven eigen goc's te bezorgen. Ook dit materiaal kan meegenomen worden.

Daarnaast kunnen tijdens datacollectie sessies ook de goc's op 2 manieren verkregen kunnen worden:

- a) de gebaarders bereiden dit best ruim op voorhand voor door hen te vragen in die periode bewuster te letten op goc's (zowel eigen productie als van andere gebarentaligen). Ze kunnen de gebaren die in hen opkomen (gestaafd met verschillende voorbeelden) noteren of vastleggen via de webcam. Het lijkt aangewezen om voorbereidingstijd in te lassen zodat de bijeenkomsten niet vooral gebaseerd moeten zijn op het zoeken naar goc's. Op die manier kan onmiddellijk op de betekenissen van de goc's zelf ingegaan worden.
- b) daarna kan aan de hand van de opgestelde lijst a-f (zie supra), nagegaan worden of zij eventueel deze gebaren ook gebruiken als deze dan nog niet aan bod gekomen zou zijn in (a).

Enkele opmerkingen:

- deze bijeenkomsten (per regio) kunnen niet op dezelfde dag gebeuren als wanneer de opnames voor het verzamelen van het lexicon plaats vinden. De regionale verantwoordelijke zal aan het einde van die opnamedag (lexicon) uitleg geven over de volgende sessie. Hij/zij deelt ook de huiswerkopdracht mee (cf. a). De informanten zouden hierover vooraf geïnformeerd worden, waardoor ze de tijd krijgen om dit voor te bereiden. Het voorstel is om tussen de eerste opnamesessie en de tweede opnamesessie minimum twee weken te voorzien en maximum één maand.
- de taalkundige medewerker is – samen met de regionale verantwoordelijke - aanwezig tijdens die datasessies.
- het opnameverloop: de informanten leggen de mogelijke betekenissen en/of contexten uit van de goc's die zij de voorbije tijd verzameld hebben. Indien nodig gaat de taalkundige medewerker er dieper op in. De moderator neemt ook deel aan de gesprekken. Vervolgens wordt aan de hand van de opgestelde lijst (cf. b) nagegaan of zij deze gebaren eventueel ook gebruiken. Die gebaren worden aan de hand van filmpjes getoond.

3 Uitlokkingsmethodes

Om een correcte methodologie wat betreft uitlokking voor te kunnen stellen, is een schets van de situatie en de status van VGT in Vlaanderen aangewezen. In Vlaanderen worden in de vijf Vlaamse provincies een eigen VGT variant gebruikt. Het zijn varianten van dezelfde taal, geen dialecten (Vermeerbergen & Van Herreweghe (2002:2)). Deze varianten dienen op de juiste wijze verzameld te worden zonder ongewenste invloeden. Het is in eerdere onderzoeken al aangetoond dat dove deelnemers zeer gevoelig zijn voor de status van de onderzoeker en dat verzamelde VGT data daardoor beïnvloed kan worden, zowel bewust als onbewust. Kwaliteit van de data wordt daarnaast ook grotendeels bepaald door de juiste wijze van uitlokking. Afwezigheid van een horende onderzoeker bepaalt in grote mate de kwaliteit van de data en gebarentaaluitingen en vermijdt ook daarmee het code-switching fenomeen tussen Vlaamse Gebarentaal en het Nederlands. Daarnaast wordt de kwaliteit van de data ook sterk bepaald door de aanwezigheid van een dove regionale

aanstuurder. Deze persoon kent de gebarentaalvariant en gebruikt deze als eerste taal, net als de informanten. Dit betekent dat de uitlokkingsessies het best geleid worden door de dove regionale aanstuurder die hiervoor training gevolgd heeft. Welke uitlokkings taken in eerdere onderzoeken reeds werden gebruikt, wordt in de volgende sectie overzichtelijk uiteengezet.

3.1 Soorten uitlokkings taken

In tabel 3 worden de meest voorkomende uitlokkingsmethoden uit de literatuur overzichtelijk weergegeven. Daarbij wordt het type uitlokking in de eerste kolom aan de linkerkant besproken waarbij de manier van uitlokking in de tweede kolom staat. De derde kolom gaat in op de vraag of er zich bepaalde problemen kunnen voordoen, waarbij in de laatste kolom de mogelijke aandachtspunten worden opgesomd.

Tabel 3: Uitlokkings taken

Type uitlokking	Manier uitlokking	Problematisch	Aandachtspunten
Zinnen: correct of incorrect	Een formulier met zinnen uitgeschreven in gebarentaalvolgorde wordt getoond aan de informant met het verzoek om ze te herhalen en aangeven of ze juist zijn of onjuist (grammaticale taken volgorde).	Ja	Geschreven taal beïnvloedt de gebarentaal productie sterk. Betrouwbaarheid van de uitlokking is sterk afhankelijk van het lees-en begripsniveau van de deelnemer op tekstniveau.
Ontdek het verschil	Twee prenten worden getoond met kleine verschillen. Aan de informant wordt gevraagd om de verschillen op te sporen d.m.v. vraagstellingen	Nee	Er is voornamelijk sprake van vraag-antwoord dialoog waar zowel open als gesloten (ja/nee) vragen in voorkomen.
Gebaar de (gegloste) zinnen	Een formulier met zinnen uitgeschreven in gebarentaalvolgorde wordt getoond aan de informant met verzoek om dit te herhalen in gebarentaal.	Ja	Gesproken en geschreven taal beïnvloeden de gebarenvolgorde. De statische uitlokking zorgt er voor dat sommige grammaticale structuren oververtegenwoordigd zullen zijn in de data en andere ondervertegenwoordigd.
Wat is je gebaar voor dit woord?	Een woord in schrift wordt getoond en de informant wordt gevraagd hoe hij/zij het gebaart.	Ja	Mogelijk want: 1) geschreven taal beïnvloedt de gebaren en 2) de contextuele betekenis ontbreekt. (homonieme en synoniemen zijn dan niet te herleiden, definitie op grond van syntactische en morfologische eigenschappen is problematisch)
Prent/plaatje/foto verhaal (monoloog/dialoog)	De informant beschrijft wat hij/zij ziet door een stripverhaal te bekijken.	nee	
Video reactie zin in gebarentaal	De informant ziet fragmenten uit bestaand materialen in gebarentaal en reageert op de gebruikte gebaren (correctheid, gekend, of er synoniemen bestaan)	mogelijk	De video moet in de VGT-variant van de informant gepresenteerd worden, anders kan er verwarring ontstaan. Deze taak vereist metatalig bewustzijn van de informant en VGT moet qua constituentenvolgorde correct

			weergegeven worden
Video reactie verhaal in gebarentaal	De informant ziet fragmenten uit bestaand materiaal in gebarentaal en reageert op de gebruikte gebaren (correctheid, gekend, of er synoniemen bestaan)	Mogelijk niet	De video moet in de VGT-variant van de informant gepresenteerd worden, anders kan er verwarring ontstaan. Deze taak vereist metatalig bewustzijn van de informant.
Gebarentekeningen: Zijn er andere gebaren die je kent?	De informant ziet lexicale gebarentekeningen rondom een thema. Hij/zij vertelt dat er meer gebarenvarianten of synoniemen aanwezig zijn en toont het in met de bijbehorende context.	Mogelijk	Zorgvuldigheid is gewenst bij regionale varianten. Blijf zo dicht mogelijk bij de regionale variant als men in dezelfde regio opnames maakt. Doel is ook bewust geïsoleerde gebaren uitlokken. Statische tekeningen kan ook onbegrip uitlokken waarbij negaties ontstaan en hieruit lexicon afgeleid kan worden.
Interview	De interviewer zit voor de deelnemer en stelt open vragen. De informant geeft antwoord.	Mogelijk niet	Zorgvuldigheid is gewenst bij regionale varianten. Een regionale interviewer dient ingezet te worden als men in dezelfde regio opnames maakt.
Tekenfilm	De informant krijgt een tekenfilm clip te zien en dient deze na te vertellen	Mogelijk	Een verhalende stijl met classifiërs wordt op die manier voornamelijk uitgelokt. Taalgebruik wordt sterk afgestemd op het genre.
Woordenlijst aangebracht door interviewer	De interviewer heeft een woordenlijst, kijkt deze in en stelt vragen in gebarentaal aan de informant over een lemma.	Mogelijk	Beïnvloeding door middel van suggestieve voorkennis. Omschrijvingen en definities die de interviewer geeft, zijn semantisch en contextueel bepaald. Bij onbekend lexicon (waar geen gebaren voorhanden zijn) kan men hierop vastlopen.

Verder is er in bijlage A een uitgebreidere overzichtslijst opgenomen met uitlokkings taken, gebaseerd op verschillende reeds uitgevoerde onderzoeken.

Gebaseerd op gegevens uit tabel 3 en bijlage A kan er een onderzoeksprotocol opgesteld worden om hoogfrequente gebaren uit te lokken in Vlaanderen (zie 3.2). Op welke manier, met welke taken en hoeveel soorten taken wordt in de volgende sectie voorgesteld.

3.2 Uitlokking lexicon

In deze sectie wordt een voorstel beschreven van taken die het meest passend zouden zijn voor het verzamelen van lexicon. Om hoogfrequente gebaren uit te lokken en vast te leggen, zijn de taken die mogelijk het meest geschikt zijn, weergegeven in een tabel. Hoeveel taken er op één dag aangeboden kunnen worden is moeilijker te voorspellen. Dit hangt af van de tijdsindeling en omstandigheden. Bij het project rond het corpus voor de Duitse Gebarentaal (DGS) worden er op één dag gemiddeld 20 taken uitgevoerd waarbij de taakduur tussen de 3 tot 32 minuten ligt. Hiervan worden kunnen drie taken geschrapt worden bij tijdsgebrek en zijn er twee extra taken voor als er tijd over is. Uitgaand van een gemiddelde opnamedag van 5 en een half uur, heeft men bij het DGS corpus per takengroep gemiddeld 1:30 uur ingepland waarna er een pauze werd ingelast. Deze efficiënte vorm van tijdmanagement kunnen we ook voor Vlaanderen in een voorgestelde opnamedag van 9u30-16u00 (zie sectie 6.4) toepassen en is voorgesteld in tabel 4.

Tabel 4: Overzicht: taken tijdens opname sessies

Taak 1 Toestemming voor opnames en gebruik van opnames voor onderzoek.

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
De informanten gebaren elk om beurt dat zij de inhoud volledig begrepen hebben en toestemming verlenen.	De moderator legt uit dat de informant een video moet bekijken en uitvoeren.	- video waarin verteld wordt dat de informant in camera moet gebaren dat hij/zij het toestemmingsformulier heeft ondertekend en volledig begrepen heeft. - toestemmingsformulier - balpen	Toestemming verlenen.

Taak 2 Introduceer jezelf: werk

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
De informanten vertellen om beurt over het soort werk dat ze doen.	De moderator vraagt de informanten om te vertellen over hun werk. Wat ze doen, wat hun inhoudelijke taken zijn, hun functie. Indien een informant werkloos is, dan is het ook de bedoeling dat hij/zij daarover vertelt. Als het moeilijk is om de informanten hierover te laten starten, kan de moderator als eerste over zijn/haar werk vertellen.	/	Lexicon met betrekking tot het werk en werkloosheid.

Taak 3 Vertel over een belangrijke gebeurtenis

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
De informanten vertellen over de aanslag op de WTC torens.	De moderator laat een video (of verschillende video's – nieuwsberichten) zien over de aanslag op de WTC torens in New York op 9/11. Hij vraagt de informanten hierover te vertellen (ook met aandacht voor de voorgeschiedenis, het waarom). Vragen wat de informanten op die dag deden. Hoe hebben ze het nieuws vernomen?	Video's – beeldmateriaal van de aanslag op de WTC torens. Beelden van zowel de gebeurtenis als ook visueel materiaal over de daders, slachtoffers, politieke figuren (president).	Actuele gebaren, politieke gebaren, gebaren rond emoties, gebaren over het geloof, naamgebaar voor New York, Manhattan, president Bush...

Taak 4 Themaprenten (1) – openbaar vervoer en transport

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
Alle informanten krijgen dezelfde prent die ze bekijken. De prent is verdeeld in twee delen (op de ene prent staat deel 1 omcirkeld, op de andere prent deel 2).	De moderator legt uit dat de informanten dezelfde prent zien. Twee informanten (de moderator kiest zelf) focussen op deel 1. De andere informanten focussen op deel 2.	Themaprent over openbaar vervoer en transport. Twee exemplaren. Exemplaar 1: deel 1 aangeduid. Exemplaar 2: deel 2 aangeduid. Kan digitaal of papieren	Lexicon met betrekking tot openbaar vervoer en transport

Twee informanten vertellen over wat ze zien in deel 1, de andere informanten luisteren, reageren, vullen aan en stellen vragen. Daarna vertellen zij over wat ze zien op deel 2. De andere in informanten luisteren, reageren, vullen aan en stellen vragen.	Informant A en B en gebaren alles wat in hen opkomt over deel 1. De andere informanten moeten kijken en mogen vragen stellen en reageren. De moderator vraagt regelmatig aan de informanten naar andere mogelijke gebaren. Daarna vertellen informanten C en D over deel 2 op de prent en luisteren de andere twee informanten. Zij kunnen vragen stellen en reageren.	versie.	
--	--	---------	--

Taak 5 Themaprenten(2) – medische termen en lichaam

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
Elke informant krijgt een andere powerpoint. Ze bekijken de slides en vertellen aan de andere informanten alles wat in hem/haar opkomt nadat hij/zij de slide heeft bekeken. De andere informanten moeten raden waar de gebaarder het over heeft. Powerpoint menselijk lichaam: welke lichaamsdelen? Powerpoint dokterskabinet, ziekenhuis en tandarts: waar ben ik?	De moderator legt uit dat elke informant een powerpoint te zien krijgt en vraagt om alles wat in hem/haar opkomt, te gebaren. De andere informanten moeten kijken en proberen te raden waarover de gebaarder het heeft. De moderator vraagt regelmatig aan de informanten naar andere mogelijke gebaren.	1. anatomie van het lichaam (foto of tekening) 2. foto's van een dokterskabinet 3. foto's van een ziekenhuis (of ziekenhuiskamer of bepaalde afdeling (radiologie)) 4. foto's van een tandartsenpraktijk Kan digitaal of papieren versie.	Lexicon met betrekking tot het lichaam en medische begrippen.

Taak 6 Afbeeldingen (1) - thema lichaamsverzorging

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
Alle informanten krijgen afbeeldingen te zien van zaken die te maken hebben met lichaamsverzorging. Deze worden geprojecteerd via de beamer. De informanten geven aan welk gebaar zij kennen en gebruiken.	De moderator vraagt naar de gebaren voor de dingen afgebeeld op de foto's. De moderator vraagt regelmatig aan de informanten naar andere mogelijke gebaren.	Afbeeldingen gebaseerd op de gebaren die wel zijn opgenomen in het lexicon van de tolkopleiding en niet in het woordenboek (74 gebaren). De foto's groeperen in categorieën.	Lexicon met betrekking tot lichaamsverzorging

Taak 7 Feestdagen

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
De informanten zien een jaarkalender per maand met daarop de data aangeduid waarop in Vlaanderen / België feestdagen zijn. Deze wordt best geprojecteerd via een beamer. Voor feestdagen die niet op een vaste datum vallen, wordt gewerkt met visueel materiaal (prenten, iconen).	De moderator vraagt aan de informanten welke feestdagen dit zijn. Hij vraagt ook naar de reden van de feestdag.	Een jaarkalender die per maand kan geprojecteerd worden met vermelding van de feestdagen door de datum visueel te laten opvallen. Prenten of iconen voor niet-data specifieke feestdagen. Materiaal moet regiospecifiek gemaakt worden.	Lexicon met betrekking tot de feestdagen, dagen, maanden, geloof, religie.

Taak 8 Merken: automerken, supermarkten, sportmerken, winkelketens

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
Alle informanten zien foto's van bepaalde merken (auto's, sportmerken, e.a.). Deze worden geprojecteerd.	De moderator vraagt aan de informanten welk merk ze zien	Digitale foto's van auto's en/of van autologo's. Digitale foto's van merken en logo's.	Lexicon met betrekking tot auto's, automerken en andere merken.

Taak 9 Gebareninput geïsoleerde gebaren(1) Thema: cultuur

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
De informanten krijgen telkens een gebaar te zien, via projectie. Na elk geprojecteerd gebaar moeten ze aangeven het gebaar - te kennen of niet - te gebruiken of niet. Indien ze voor het concept een ander gebaar kennen of gebruiken, moeten ze dit gebaren.	De moderator laat een opname van een gebaar zien. Hij vraagt of de informanten het gebaar - kennen of niet - gebruiken of niet - of ze een ander gebaar kennen of gebruiken - in welke context het gebaar gebruikt wordt	Gebaren die reeds werden verzameld door de opleidingen tot tolken VGT. Op de DVDs staat lexicon opgenomen met betrekking tot het thema "cultuur". Het VGTC maakte een overzicht van welke gebaren op de DVDs kan teruggevonden worden. Materiaal moet regiospecifiek gemaakt worden.	Lexicon met betrekking tot het thema cultuur.

Taak 10 beschrijving van een procedure

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
De informanten moet een procedure stap voor stap beschrijven aan elkaar.	De moderator vertelt dat 1 informant een procedure stap voor stap gaat beschrijven en toont een video waarop de procedure te zien is. Informant 1 vertelt. De video wordt dan aan alle informanten getoond en er wordt over het onderwerp gediscussieerd.	Video van een procedure: de verkiezingen. De video wordt getoond aan de informant die de procedure zal vertellen in een aparte ruimte (of toch wat afgezonderd). Nadat de gebaarder de procedure heeft uitgelegd, wordt de video geprojecteerd en kunnen alle informanten de film bekijken en erna discussiëren over het thema.	Lexicon met betrekking tot handelingen, een procedure, verkiezingen, politiek.

Taak 11 Discussie over onderwerp uit de Dovengemeenschap (1): invloed van technologie op de Dovengemeenschap: positief en negatief

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
De informanten krijgen een stelling voorgeschoteld om zo in discussie te gaan over een onderwerp dat te maken heeft met de Dovengemeenschap.	De moderator brengt een thema in door een stelling te vertellen die een discussie losmaakt. Hij/zij zorgt er voor dat de discussie over het thema blijft gaat (sturing).	Thema: invloed van technologie op de Dovengemeenschap: positief en negatief. Foto's van technologieën die de Dovengemeenschap beïnvloeden: CI, hoorapparaat, afstandstolken, webcam, facebook, tolk op TV,...	Termen over de Dovengemeenschap, lexicon emoties, lexicon technologie, sociale media.

Taak 12 Discussie over onderwerp uit de Dovengemeenschap (2): onderwijs voor doven

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
De informanten krijgen een stelling voorgeschoteld om zo in discussie te gaan over een onderwerp dat te maken heeft met de Dovengemeenschap.	De moderator brengt een thema in door een stelling te vertellen die een discussie losmaakt. Hij vraagt naar de eigen ervaringen in het onderwijs en eigen mening.	Thema: onderwijs voor doven. Vraag 1: wat is je eigen ervaring? Welk soort onderwijs, waar ben je naar school geweest? Vraag 2: wat zijn goede herinneringen, wat vond je leuk aan de schooltijd? Vraag 3 wat was minder leuk toen? Vraag 4: wat is jouw ideale vorm van onderwijs? Hoe zou jij graag onderwijs gekregen hebben?	Termen over de Dovengemeenschap, lexicon emoties, lexicon onderwijs,...

Taak 13 Afbeeldingen (2) – eten en drinken

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
Alle informanten krijgen afbeeldingen te zien. Deze worden geprojecteerd via de beamer. De informanten geven aan welk gebaar zij kennen en gebruiken.	De moderator vraagt naar de gebaren voor de zaken afgebeeld op de foto's. De moderator vraagt regelmatig aan de informanten naar andere mogelijke gebaren.	Afbeeldingen: - fruit - groenten - alcoholische dranken - eten Gebaseerd op reeds opgenomen lexicon in de tolkenopleiding.	Lexicon met betrekking tot eten en drinken

Taak 14 Gebareninput geïsoleerde gebaren (2) Thema: seksualiteit

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
De informanten krijgen telkens een gebaar te zien, via projectie. Na elk geprojecteerd gebaar moeten ze aangeven het gebaar - te kennen of niet - te gebruiken of niet. Indien ze voor het concept een ander gebaar kennen of gebruiken, moeten ze dit gebaren.	De moderator laat een opname van een gebaar zien. Hij vraagt of de informanten het gebaar - kennen of niet - gebruiken of niet - of ze een ander gebaar kennen of gebruiken - in welke context het gebaar gebruikt wordt	Gebaren die reeds werden verzameld door de opleidingen tot tolken VGT. Op de DVDs staat lexicon opgenomen met betrekking tot het thema "seksualiteit". Materiaal regiospecifiek maken.	Lexicon met betrekking tot het thema seksualiteit.

Taak 15 Afbeeldingen (2) - diersoorten

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
Alle informanten krijgen afbeeldingen te zien van dieren. Deze worden geprojecteerd via de beamer. De informanten geven aan welk gebaar zij kennen en gebruiken.	De moderator vraagt naar de gebaren voor de dieren afgebeeld op de foto's. De moderator vraagt regelmatig aan de informanten naar andere mogelijke gebaren.	Foto's van dieren met aandacht voor vrouwelijk en mannelijke varianten en "baby" dieren.	Lexicon met betrekking tot dieren.

Taak 16 Vrije conversatie - thema: Huis – bouwen en kopen

Informanten	Materiaal	Doel
De informanten praten vrij over de thema's een huis bouwen en een huis kopen.	Lexicon gebaseerd op reeds opgenomen lexicon op de DVD van de tolkenopleiding. Procedure en stappen zoals terug te vinden in verschillende documenten bij het notariaat en de bank.	Lexicon met betrekking tot het thema huis – bouwen en aankopen.

Taak 17 Themaprenten (3) – hulpdiensten

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
Alle informanten krijgen dezelfde prent die ze bekijken. De prent is verdeeld in twee delen (op de ene prent staat deel 1 omcirkeld, op de andere prent deel 2. Twee informanten vertellen over wat ze zien in deel 1, de andere informanten luisteren, reageren, vullen aan en stellen vragen. Daarna vertellen zij over wat ze zien op deel 2. De andere in informanten luisteren, reageren, vullen aan en stellen vragen. Afsluitend worden nog enkele foto's getoond via een powerpoint om nog extra gebaren uit te lokken.	De moderator legt uit dat de informanten dezelfde prent zien. Twee informanten (de moderator kiest zelf) focussen op deel 1. De andere informanten focussen op deel 2. Informant A en B en gebaren alles wat in hen opkomt over deel 1. De andere informanten moeten kijken en mogen vragen stellen en reageren. De moderator vraagt regelmatig aan de informanten naar andere mogelijke gebaren. Daarna vertellen informanten C en D over deel 2 op de prent en luisteren de andere twee informanten. Zij kunnen vragen stellen en reageren. Afsluitend worden nog enkele foto's getoond via een powerpoint om nog extra gebaren uit te lokken.	Themaprent over hulpdiensten. Twee exemplaren. Exemplaar 1: deel 1 aangeduid. Exemplaar 2: deel 2 aangeduid. Enkele aanvullende foto's op een ppt. Kan digitaal of papieren versie.	Lexicon met betrekking tot hulpdiensten.

Taak 18 Nieuws en actualiteit

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
De informanten krijgen meerdere nieuwsfragmenten te zien en reageren hierop door gekende gebaren te tonen en de context te vertellen van het nieuwsitem.	De moderator laat (regionale en landelijke) nieuwsfragmenten zien op de monitor of via projectie. De moderator vraagt naar gekende gebaren en vraagt aan de informanten om de context te vertellen.	Nieuwsitems die visueel en herkenbaar zijn (digitaal). Items over: politiek (naamgebaren) – natuurramp (orkaan Sandy) – oorlog. www.deredactie.be en regionale TV zender. Hiervoor is input nodig van de moderator (wat is een belangrijke gebeurtenis binnen de eigen regio?). Geen ondertiteling.	Lexicon actualiteit

Taak 19 Gebareninput geïsoleerde gebaren (4) Thema: plaatsnamen

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
De informanten krijgen telkens een gebaar te zien, via projectie. Na elk geprojecteerd gebaar moeten ze aangeven het gebaar - te kennen of niet - te gebruiken of niet Indien ze een ander gebaar kennen of	De moderator laat een opname van een gebaar zien. Hij vraagt of de informanten het gebaar - kennen of niet - gebruiken of niet - of ze een ander gebaar kennen of gebruiken De moderator laat een	Op basis van het eindwerk van D'hoore: reeds opgenomen gebaren en vastgestelde hiaten (projectie van de opgenomen naamgebaren). Op basis van reeds opgenomen materiaal door de tolkopleidingen. Landkaart, regiokaart, wereldkaart, vlaggen van	Uitlokken geografische plaatsnamen.

gebruiken, moeten ze dit gebaren. Ook uitlokking via plaatsnamen of het tonen van plaatsen op een kaart, vlag van een land? Zowel dorpen, steden, provincies, landen in Europa, de wereld.	kaart zien van de regio met plaatsnamen en bevraagt de naamgebaren. De moderator laat een kaart zien van de wereld en vraagt naamgebaren.	landen. Materiaal regiospecifiek maken.	
---	--	--	--

Taak 20 Afbeeldingen (3) – financiën

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
Alle informanten krijgen afbeeldingen te zien rond financiën. Deze worden geprojecteerd via de beamer. De informanten geven aan welk gebaar zij kennen en gebruiken.	De moderator vraagt naar de gebaren voor de zaken afgebeeld op de foto's. De moderator vraagt regelmatig aan de informanten naar andere mogelijke gebaren.	Afbeeldingen rond het thema financiën gebaseerd op de opgemaakte lexiconlijst.	Lexicon met betrekking tot financiën.

Taak 21 Gebareninput geïsoleerde gebaren (5) Thema: tijdsgebaren

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
De informanten krijgen telkens een gebaar te zien, via projectie. Na elk geprojecteerd gebaar moeten ze aangeven het gebaar - te kennen of niet - te gebruiken of niet Indien ze voor het concept een ander gebaar kennen of gebruiken, moeten ze dit gebaren.	De moderator laat een opname van een gebaar zien. Hij vraagt of de informanten het gebaar - kennen of niet - gebruiken of niet - of ze een ander gebaar kennen of gebruiken - in welke context het gebaar gebruikt wordt	Gebaren die reeds werden verzameld door de opleidingen tot tolken VGT. Op de DVDs staat lexicon opgenomen met betrekking tot het thema “tijdsgebaren”. Het VGTC maakte een overzicht van welke gebaren op de DVDs kan teruggevonden worden.	Lexicon met betrekking tot het tijdsgebaren.

Taak 22 Emoties

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
De informanten krijgen telkens een foto van een persoon, dier, ... te zien, via projectie. Na elke afbeelding wordt telkens de volgende vraag gesteld: “wat voel je als je deze foto ziet?”	De moderator vraagt naar de gebaren die bij het zien van de foto een bepaald emotie/gevoel uitlokken bij de informanten. De moderator vraagt regelmatig aan de informanten naar andere mogelijke gebaren.	Afbeeldingen rond het thema emoties gebaseerd op de opgemaakte lexiconlijst.	Lexicon met betrekking tot emoties.

Taak 23 goc's

Informanten	Materiaal	Doel
Deel 1: De informanten krijgen telkens een gebaar te zien, via projectie. Na elk geprojecteerd gebaar moeten ze aangeven of ze het gebaar kennen of niet. Indien affirmatief: - betekenis(sen) toelichten - (contra)voorbeelden geven van de contexten waarin goc toegepast kan worden Deel 2: aan de informanten wordt gevraagd of ze nog (regionale) goc's kennen/gebruiken die nog niet aan bod gekomen zijn zijn in deel 1. De betekenis(sen)/contexten worden door hen toegelicht.	-gebaren die reeds werden verzameld in de eindwerken tijdens opleidingen tot tolken VGT en andere bronnen. Het VGTC maakt hier een overzicht van. -de al bestaande lijst met goc's van de taalkundige medewerker.	Deel1: Inzicht krijgen in de betekenissen en voorbeelden van de verzamelde goc's. Deel 2: goc's verzamelen/uitlokken

Taak 24 Afsluiten

Informanten	Moderator	Materiaal	Doel
De informanten krijgen de kans om feedback te geven over het verloop van de dag zelf.	De moderator vraagt naar feedback: - verloop - organisatie - inhoud - moeilijkheid - interessant	/	Positief afsluiten

4 Data collectie

4.1 Wat te verzamelen: suggesties

Onderstaande opsomming geeft een indicatie van specifieke onderwerpen die aandacht verdienen bij het bepalen van de te verzamelen lemma's. Daarnaast stelt bijlage A al bruikbare themata voor, waaruit geselecteerd kan worden.

- Vakjargon (werksituatie)
- Geografische naamgebaren dorpen, steden, provincies, Europa, Wereld (diepte-lexicon)
- Hulpdiensten: brandweer
- Technologie: communicatiemiddelen, sociale media
- Cultuur: podium, theater, kunst, film, sprookjes
- Medisch: zwangerschap, menselijk lichaam, verzorging, ziekte
- Seksualiteit
- Gevoelens
- Geloof (katholiek, protestant, moslim, joods etc.)
- Transport en verkeer: transportmiddelen, automerken
- Flora en Fauna: soorten dieren, planten, bloemen

- Politiek
- Termen gelinkt aan de Dovengemeenschap
- Fruitsoorten
- Huis bouwen en aankopen
- Onderwijs
- Financiën
- Geschiedenis
- Tijdsgebaren
- Post
- Feestdagen

4.2 Uitlokking via taken of spontane conversatie

Een voorstelling kan gedaan worden op de volgende wijze:

De moderator zit met een laptop(s) voor zich op een lage tafel (om geen visuele storing te hebben tussen de gebaarders) waarop de taken (zie bijvoorbeeld bijlage A) getoond worden en de moderator heeft zicht op beide informanten. De informanten zitten tegenover elkaar en hebben een monitor op vloerniveau. Deze monitoren zijn aangesloten op de laptop. De moderator start steeds een taak op aan de hand van het draaiboek waarvan de structuur duidelijk moet zijn. Steeds dezelfde informatie moet aan elke informant gegeven worden (vergelijkbaarheid).

De functies van de taken in elke sessie kunnen gecategoriseerd worden als warming up, humor, saai/minder natuurlijk, navertellen, eigen ervaring, conversatie/discussie en afsluiting.

De moderator zal bij elke taakuitvoering de volgende punten in acht nemen:

- 1) Voelt de informant zich comfortabel bij de taakuitvoering?
- 2) Begrijpt de informant de instructie (films)? Is alle benodigde informatie gegeven?
- 3) Begrijpt de informant het uitlokkingsmateriaal? Zien zij hetzelfde als wat de onderzoekers en de moderator zien?
- 4) Hoeveel tijd kost het voordat de informanten het materiaal hebben voorbereid?
- 5) Hoeveel tijd kost het voordat de informanten klaar zijn met een taak?
- 6) Hoeveel gebaren produceren de informanten in elke taak?
- 7) Produceren de informanten de verwachte taaluiting?
- 8) Hoelang duurt elke taak in de sessie?
- 9) Hoelang duurt de uitlokking in de sessie?

Hieronder worden puntsgewijs de aandachtspunten met betrekking tot presentatie van uitlokkingsmateriaal besproken:

	Hoe moet het uitlokkingsmateriaal gepresenteerd worden?
1	De instructies kunnen via een vooraf opgenomen film gegeven worden, of telkens door de moderator vertelt worden.
2	Het uitlokkingsmateriaal wordt op de monitor van de informanten getoond of geprojecteerd via een beamer.
3	De moderator beheerst de monitoren/projectie via zijn/haar laptop
4	Belangrijk: 1. Toon de stimulus 2. geef kijktijd 3. het scherm van de monitor van de informant wordt zwart.

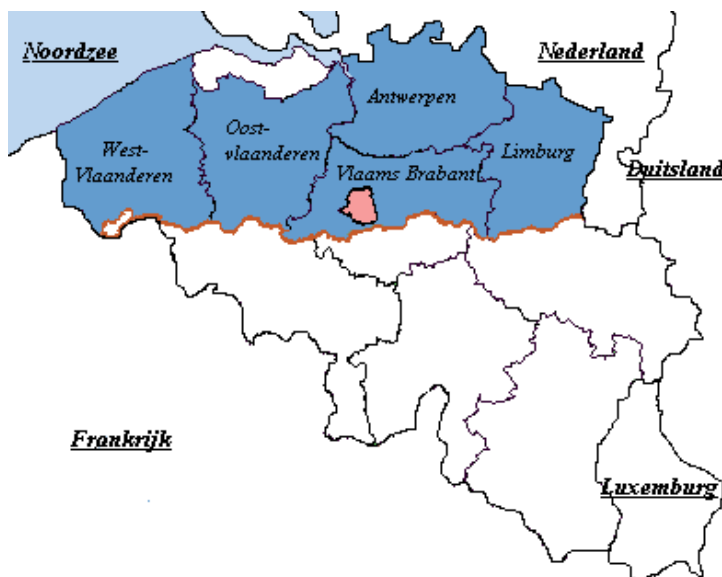
De informanten kunnen dan de taak uitvoeren en oogcontact houden met de andere informanten zonder dat hij/zij steeds naar de monitor kijkt waardoor het natuurlijke gebarentaaluiting verstoord wordt. Voordeel: - de informanten wijzen dan veel minder naar de monitor - het oogcontact blijft op elkaar gericht i.p.v. op de monitor Bij sommige taken is het wel nodig dat het materiaal getoond blijft. Hierbij moet de moderator de informanten rustig kijktijd geven (voor elke taak wordt omschreven hoeveel kijktijd nodig is), vragen of hij/zij klaar is en laten beginnen met de taakuitvoering. Als de informanten voldoende kijktijd gehad hebben, zijn ze ook beter voorbereid (geheugenopslag).

4.3 Regionale aansturing

VGT (Heyerick & Van Braeckvelt, 2008) bestaat uit regionale varianten en kent geen standaardvorm zoals het gesproken Nederlands (Standaardnederlands). Het is zo dat deze varianten ontstaan zijn in en rond de dovenscholen in Vlaanderen. Dat was (en is) de plaats waar de meeste dove kinderen voor het eerst in contact komen met gebarentaal. Deze varianten worden dan ook genoemd naar de plaats of streek waar de dovenschool gevestigd is. Zo spreekt men van de Oost-Vlaamse variant, van de West-Vlaamse variant,.... Door de toenemende mobiliteit van de maatschappij in het algemeen en de technologische ontwikkelingen met specifieke gevolgen voor de Dovengemeenschap (webcam chat, videofoon, VGT op websites, VGT in media, DVD's in VGT) zijn de verschillen tussen deze varianten niet meer overheersend. Men kan wel spreken van de Vlaamse Gebarentaal, zoals ook wordt aangehaald in De Weerd et al. (2003):

Ondanks de bestaande verschillen voor wat betreft de 'gebarenschat' of het lexicon zijn (gebaren)taalkundigen en gebarentaalgebruikers van mening dat alle Vlaamse gebaarders één en dezelfde taal gebruiken en dat het dus gerechtvaardigd is om te spreken van één Vlaamse Gebarentaal. Deze mening is gebaseerd op het gegeven (wetenschappelijk onderbouwd) dat alle zogenaamde 'varianten' een gelijkaardige grammaticale structuur vertonen en dus enkel een gedeelte van de 'gebarenschat' verschilt, en op het vermoeden dat het gedeelte gebaren dat verschilt relatief klein is. Doven uit verschillende regio's lijken immers vrijwel probleemloos met elkaar te kunnen communiceren.

(De Weerd et al. 2003: 19)

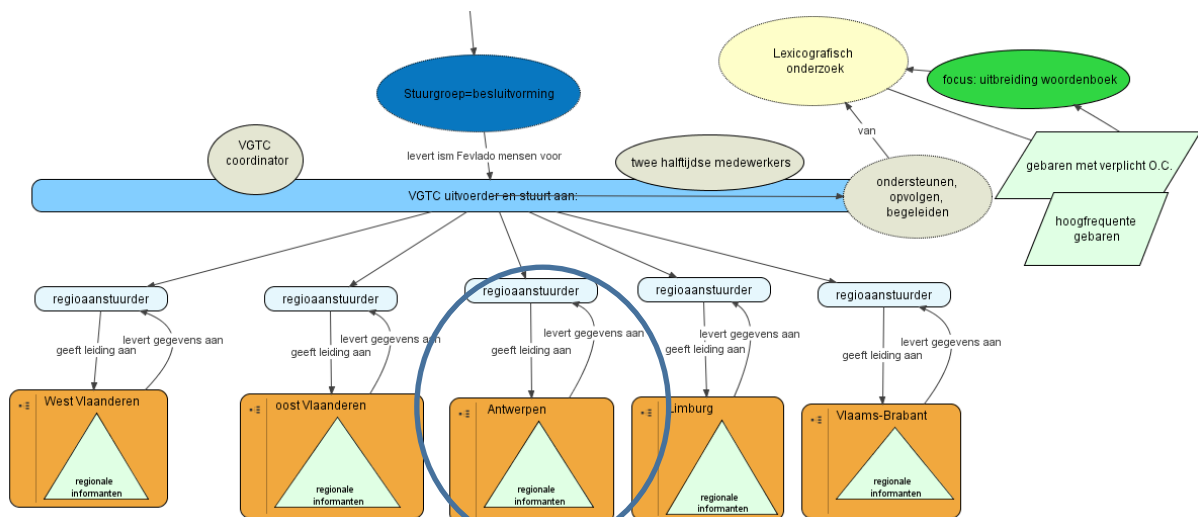
Figuur 1: De Vlaamse provincies

De Vlaamse Gebarentaal kent vijf regionale varianten die samenvallen met de provincies; de Oost-Vlaamse, de West-Vlaamse, de Antwerpse, de Limburgse en de Vlaams-Brabantse variant.

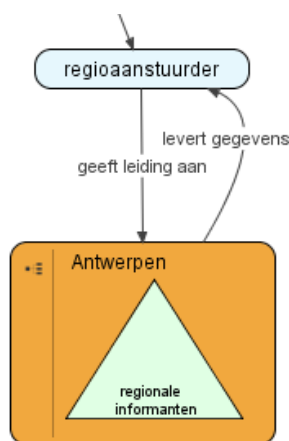
Hierbij maken we echter de kanttekening dat vele dove personen een mengvorm van verschillende varianten gebruiken. Terwijl De Weerd et al. (2003) aangeven dat door toenemend contact tussen dove personen, de grotere mobiliteit en interregionale huwelijken er een soort van spontane standaardisering gebeurt, zorgen diezelfde factoren er ook voor dat een gebaarder een mengvorm ontwikkelt. Dove personen die vroeger in Brugge naar de dovenschool gingen en later naar Gent verhuisden, kunnen een mengvorm West-Vlaams / Oost-Vlaams vertonen. Ook interregionale huwelijken liggen aan de basis van een mengvorm van verschillende varianten.

Voor het uitlokken van gebaren en lexicale varianten die tot nu toe nog niet in het woordenboek staan wordt er in elke regio een regionale verantwoordelijke aangesteld. Selectie van de informanten dienen bij voorkeur te gebeuren door de regionale aanstuurders. Dit omdat zij zelf in dezelfde regio's leven en de beste kennis in huis hebben voor selecteren van native of near-native moedertaaldeelnemers die tenminste 10 jaar in dezelfde regio moeten hebben gewoond. (Schembri 2011 en Nisho et al (2010).

Afbeelding 2 gaat in op de structuur van de regionale groepen, waarbij het VGTC de uitvoerder is die aangestuurd wordt door een stuurgroep die besluiten neemt. Omdat VGT vijf regionale varianten kent, zullen er vijf regionale groepen (zie voorbeeld in afbeelding 3) opgezet worden, elk aangestuurd door een regionale verantwoordelijke die in direct contact staat met het VGTC. Elke regionale groep zal bestaan uit vier informanten en één moderator. Er wordt gestreefd naar een evenredige verhouding mannen en vrouwen. Daarnaast moeten verschillende leeftijdsgroepen vertegenwoordigd zijn.

Afbeelding 2: Weergave regionale werkgroepen Vlaanderen

Afbeelding 3: Weergave regionale werkgroep Antwerpen

5 Selectie van informanten

Aangezien er sterk gebruik gemaakt wordt van het beoordelingsvermogen van de informanten bij het verzamelen van het lexicon, is de selectie van de informanten belangrijk.

Niet alle gebruikers van een bepaalde taal tonen eenzelfde vaardigheid in die taal. Dit is van toepassing op de gebruikers van om het even welke taal, maar is nog meer het geval voor gebarentaalgebruikers. Uiteraard heeft dit te maken met het feit dat 90 – 95 % van alle dove kinderen horende ouders hebben (Schein 1993) die de gebarentaal niet machtig zijn. Meestal zullen dove kinderen pas de gebarentaal verwerven op het moment dat ze naar de dovenschool gaan. Dit kan op een vroege of late leeftijd zijn, of nooit aangezien sommige ouders er voor kiezen hun kind(eren) strikt oraal op te voeden zonder gebarentaal. Het gevolg is dat slechts een minderheid van de gebaarders kunnen beschouwd worden als moedertaalgebaarders. Vaak zullen ook de ouders van die gebaarders zelf niet de gebarentaal als moedertaal hebben. Deze speciale situatie waarbij een doof kind niet automatisch de gebarentaal als moedertaal verwerft, beïnvloedt de gebarentaalvaardigheid.

Voor gesproken taalonderzoek houdt men vast aan de voorwaarde van een moedertaalspreker als studieobject. Het zou vrij abnormaal zijn om een taal te bestuderen via de productie van een niet-moedertaalspreker.

Ook voor gebarentaalonderzoek is de moedertaalvoorwaarde van groot belang, maar moeilijker te vervullen. Zoals aangegeven door Vermeerbergen en Van Herreweghe (te verschijnen) bestaat

algemeen de consensus dat de meest veilige informant voor gebarentaalonderzoek een derde generatie gebaarder is. Deze personen zijn in kleine gemeenschappen zoals de Dovengemeenschap moeilijk te vinden. Vaak nemen onderzoekers dan ook genoegen met de tweede beste optie en proberen ze zelf voorwaarden te stellen aan hun informanten om zo nauw mogelijk aan te sluiten bij het model van de moedertaalgebaarder. Aan de hand van verzamelde persoonlijke gegevens (adres, geslacht, moedertaal), schoolloopbaan, lidmaatschap van dovenverenigingen, gezinssituatie en het taalgebruik thuis wordt er van elke respondent een taalprofiel opgesteld door de regionale verantwoordelijke. Deze metadata worden ook bewaard in een databank. De informanten voor dit onderzoek moeten de taalgemeenschap weerspiegelen. Dit betekent dat we ook rekening houden met regionale variatie, near- native taalvaardigheid, geslacht, leeftijd en gehoorstatus. Bij voorkeur worden er meer (15%) informanten verworven dan vereist om informanten die om bepaalde redenen niet (meer) kunnen meewerken vlog te kunnen vervangen. De informanten worden geselecteerd door de regionale verantwoordelijke (die eerst een training hebben gehad) aan de hand van vooropgestelde criteria:

- 1) de informant is een vlotte VGT-gebruiker
De volgende randvoorwaarden zijn hieraan verbonden:
 - de informant is bij voorkeur naar een dovenschool (minstens de basisschool) geweest
 - de informant verwierf bij voorkeur de Vlaamse Gebarentaal voor de leeftijd van 3 jaar
 - de informant gebruikt VGT als hoofdtal in het dagelijks leven met ouders, partners en overige gebarentaalgebruikers.
 - de informant is actief lid van de Dovengemeenschap
- 2) geslacht. In deze studie proberen we het evenwicht aan mannelijke en vrouwelijke informanten te respecteren.
- 3) regionale spreiding van de informanten wordt meegenomen. Vanuit elke regio zal een zelfde aantal informanten worden gezocht. Hierbij wordt ervoor gezorgd dat minstens 50% van de informanten binnen één regionale groep geboren zijn in die regio. Indien een informant er niet geboren werd, dan moet hij/zij doorlopend 10 jaar lang in diezelfde regio moeten hebben gewoond om de variant volledig eigen te kunnen maken.
- 4) leeftijd wordt ook in acht genomen. Voor het lexicon onderzoek worden informanten gezocht vanaf de leeftijd van 18 jaar. Er wordt geen maximum leeftijd bepaald.
- 5) de informant moet woonachtig zijn in Vlaanderen.
 - a. Wie niet in Vlaanderen geboren is, is wel woonachtig in Vlaanderen vanaf de leeftijd van 3 jaar (niet later).
 - b. Wie voor langere tijd in het buitenland verbleven heeft (studies, werk,..) komt niet in aanmerking.
- 6) niet meer dan 20% van de informanten mogen bestaan uit docenten Gebarentaal, linguïsten en dichters.

6 De Opnames

6.1 Plaats

Een mobiele studio heeft de voorkeur boven een gecentraliseerde studio, zoals bepleit bij opnames van Duitse Gebarentaal (DGS). De opnames kunnen dan in de regio zelf plaatsvinden, waarbij de locatie bepaald wordt door de stuurgroep en regionale aanstuurder. De vraag is of de opnamegegevens dan generaliseerbaar zijn naar andere situaties en voldoende valide. De plaats- en lichtbepaling tijdens de opname bepaalt namelijk de omgevingsvaliditeit. De locatie dient vertrouwd te zijn om een ontspannen sfeer te creëren zodat de gebaarder authentieke gebaren kan produceren met zo min

mogelijk remmingen. Factoren die ook invloed uitoefenen zijn onder andere: waar vindt het plaats, wie is aanwezig (status, taal, groepsgrootte, onderlinge relaties), situatie formeel versus informele atmosfeer, natuurlijke versus experimentele setting, houding, motivaties, verwachtingen, voorkennis en kamersituatie (frisse lucht, goede belichting en kwaliteit van de camera's). Daarnaast is de bereidheid en de mogelijkheid van de informanten om een reis te maken naar de locatie van groot belang. Voor het DGS corpus heeft de universiteit van Hamburg niet voor een centrale plaats gekozen zoals hierboven beschreven maar werkte men gedecentraliseerd: in elke regio werd er een plaats aangewezen die goed bereikbaar is met het openbaar vervoer. Vervolgens is er een planning gemaakt zodat er op elke plaats een aantal dagen een studio aanwezig was. Die mobiele studio is door de technicus in samenspraak met de regionale verantwoordelijke opgebouwd en werd (bij voorkeur) één dag voor de opnamedagen getest.

Voor het lexicografisch onderzoek in Vlaanderen zal er gewerkt worden met twee vaste opnameplaatsen, dit om de kwaliteit van de opnames te garanderen.

6.2 Camera's

Aangezien de gebarenruimte een 3D-ruimte is en dus ook diepte bevat dient hiermee rekening gehouden worden bij de opstelling van de camera, zie sectie 6.3 voor de verdere bespreking. Bij het opstellen van camera's is het beste om alleen dove technici in te zetten om taal interventie te voorkomen.

De camera's die ingezet worden voor het gebruik zijn allen digitaal. Twee camera's van het merk JVC type Everio (jaar 2008 en 2009) en een van het merk Sony (2011) zijn aanwezig bij het VGTC. Om tot ideale opnames te komen, zouden bij voorkeur 5 camera's ingezet kunnen worden op de volgende punten : i) totaal ii) bovenlichaam, iii) hoofd, iv) handen en v) bovenaf (bird's eyeview) (Crasborn et al 2008). Voor het uploaden van de beelden naar de computer moet er minimaal een firewire kabel aanwezig zijn. Dit levert een zo hoog mogelijk digitale beeldkwaliteit bij het uploaden. De beeldsnelheid frames moeten voldoende zijn zodat de transitiebeweging en fonologische verschillen in articulatie duidelijk waarneembaar zijn. Ook distale en proximale bewegingen moeten scherp te zien zijn, dus geen vervagingen door snelle bewegingen. De beeldopnames geven de onderzoeker de kans om gebarentalen in 3D –vorm vast te leggen (Oyserman 2011).

Bij elke camera is er een statief aanwezig waarvan twee op manshoogte ingesteld kunnen worden en een niet. Logistiek dienen er afspraken gemaakt te worden over het gebruik van de camera's door regionale verantwoordelijken door een duidelijke planning vooraf op te stellen.

6.3 Camerasetting

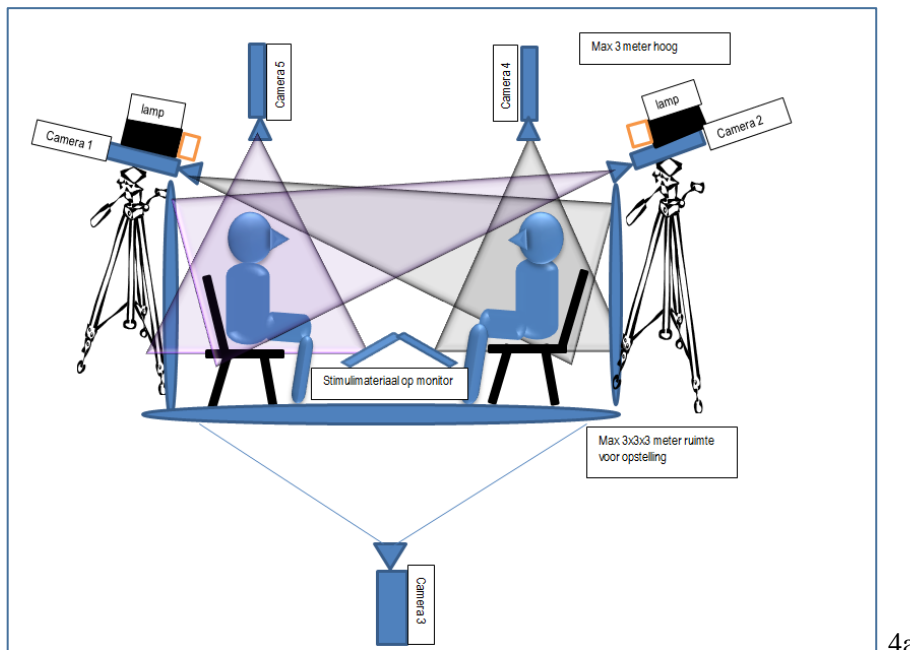
Het maken van opnames voor het vastleggen van gebarentaalproductie in monologen en dialogen vereist een goede voorbereiding. Delen van het lichaam waarop de gebaren gearticuleerd worden moeten duidelijk en zichtbaar vastgelegd worden. Het torso dient volledig in beeld te zijn. Het hoofd, te weten de niet-manuele delen van het gebaar en gezichtsuitdrukkingen zoals wenkbrauwen, lippen, wangen, oogleden moeten zodanig door de camera geregistreerd kunnen worden dat alles duidelijk waarneembaar is. De spieraanspanning brengt bepaalde delen van arm, hand, vingers in beweging waardoor het articulatieproces plaatsvindt (Crasborn & van der Kooij 2008:216). Deze gewrichts- en spierbewegingen moet de camera kunnen registreren.

Om een optimale driedimensionale waarneming te krijgen dienen de gebaarders -indien mogelijk- schuin opgenomen te worden als er slechts 3 camera's kunnen gebruikt worden. Indien de gebaarder frontaal wordt gefilmd, verliest men het diepteaspect. Punten van kritiek op het schuin plaatsen van de lichamen is dat het geen natuurlijke weergave van de conversatie geeft, niet duidelijk zichtbaar is of het gebaar in het midden staat of meer aan de zijkant en body shift is minder goed waarneembaar. Daarnaast zijn oogbewegingen moeilijker te trakteren wat betreft blikrichting. Immers, men gebaart

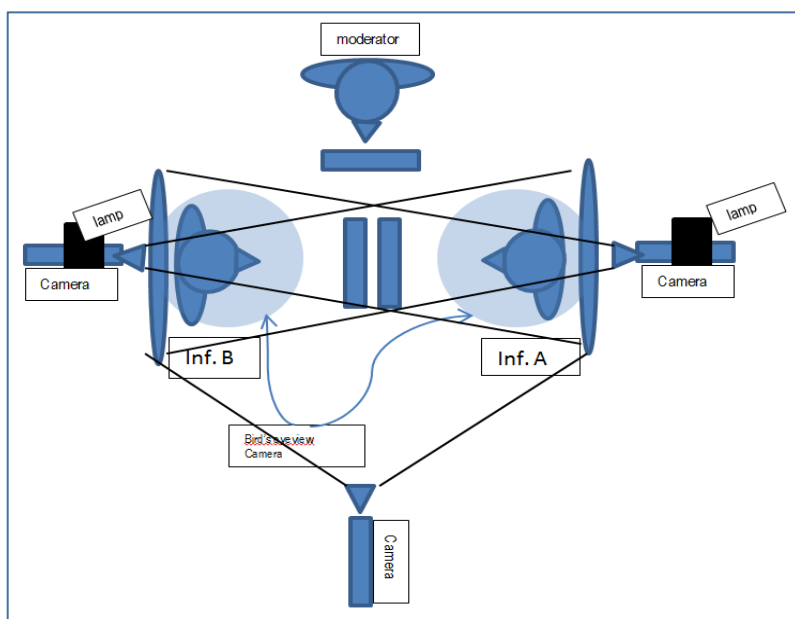
niet tegen elkaar met een schuin opgesteld lichaam. Daarnaast mag men niet vergeten dat wat met het blote oog waargenomen wordt, de camera's maar gedeeltelijk kan waarnemen. Dit probleem kan mogelijk ondervangen worden door de camera's ruim boven het hoofd van de informanten te plaatsen waardoor een meer schuine hoek ontstaat zoals men bij het corpusproject DGS deed. Bij gebruik van 5 camera's verdwijnen de bovengenoemde knelpunten.

In het corpusproject voor NGT gebruikte men 4 camera's waardoor een ideale situatie benaderd kon worden in de volgende opstellingen: i) bovenlichaam, ii) hoofd en iii) bovenaf. Twee camera's staan op elke informant afgesteld plus één van bovenaf. Dit was opgezet met als doel om driedimensionale bewegingen van gebaren in de ruimte zo volledig mogelijk te kunnen opnemen (Crasborn et al 2008). Bij het BSL project van Schembri (2011) werden drie camera's gebruikt en bij DGS in Hamburg 8 camera's. De verschillende perspectieven vanuit vooraanzicht en zijaanzicht zijn waardevol gebleken om een fonologische controle uit te voeren op de articulatie stand van de handen (Heyerick & Van Braeckvelt, 2008). Oyserman (2011) vernoemt verschillende aandachtspunten met betrekking tot technische overwegingen die verder besproken zullen worden. Daarnaast is ook aandacht nodig voor de kleding van de informanten waarbij er dient gestreefd te worden naar een effen kleur. Op lichte huid bij voorkeur donkere kleding en een donkere achtergrond voor contrast. Bij een donkere huid bij voorkeur lichte kleding en een middel donkere achtergrond. De camera's dienen iets hoger dan op ooghoogte van de gebaarder ingesteld te worden en zodanig dat alle beeldinformatie totaal binnenkomt. Afbeeldingen 4a (5 camera's) en 4b geven een voorstelling weer van een opstelling met twee informanten gefilmd vanaf zijaanzicht en drie personen van bovenaf gezien. Deze opstelling is ook mogelijk bij vier informanten waarvan er twee zij aan zij zitten en tegenover elkaar. Bij verlichting en gebruik van achtergrond moet er gelet worden op het volgende:

- i) een goede, gelijkmatige belichting, gebruik hiervoor lampen van bovenaf en onderaf om schaduwen op te heffen die op ogen, gezichtsdelten, handen en bovenlichaam vallen
- ii) het voorkomen c.q. reduceren van schaduwen op de achtergrond
- iii) gebruik een neutrale, effen kleuren achtergrondwand of doek (blauw). Bij gebruik van een camera van bovenaf moet de vloer ook afgedekt zijn met een neutrale en effen kleur.

4a

Benodigdheden:

- 3-5 stoelen, niet draaiend
- 1 lage tafel
- 3-5 camera's
- 3-5 statieven
- 3-5 verlengsnoeren
- 2-3 stekkerdozen
- 3 achtergronddoeken
- 3 achtergronddoek ophanger
- 1 vloerdoek
- 2 monitoren voor informanten
- 1 laptop voor moderator
- 4 lampen
- Dv bandjes

4b

Afbeelding 4a en 4b: Cameraopstelling 2 informanten zijaanzicht en 3 personen bovenaanzicht

6.4 Opnameverloop

Bij het verzamelen van data zijn er opnamemomenten die bepaald moeten worden. De belangrijkste aandachtspunten en richtlijnen voor de planning van de opnames staan hieronder opgesomd:

1. aantal opnamemomenten met dezelfde informanten. Hoeveel inzet en energie wordt er gevraagd van de informanten en op welke moment? (ochtend, middag, avond)
2. duur uitvoering van taken per keer in minuten
3. variatie in taken tijdens de opnames om de motivatie en aandacht vast te houden
4. goede verdeling van pauzes over de gehele dagduur van bijvoorbeeld 9.30-16.00 uur. Na een taakuitvoering van 1u30 is een pauze gewenst zodat de informanten zichzelf kunnen opladen
5. tijdstip 1^e opnamemoment/tijdstip 2^e opnamemoment bepalen
6. aantal informanten per opnamesessie (twee of drie, exclusief regionale aanstuurder die als moderator optreedt)
7. spreiding opnamemomenten (per week, per maand, per dagdeel)
8. valideren van opnamemomenten. De verschillende sessies moeten qua inhoud en methodologie op dezelfde manier uitgevoerd worden door de verschillende aanstuurders en op de verschillende regionale locaties
9. optelsom van alle opnamemomenten (xx aantal minuten, xx aantal lexicon, xx aantal themata)
10. de interviewer en technische ondersteuning kunnen niet uit een en dezelfde persoon bestaan. De inhoud van de opname loopt mank als de aandacht verdeeld moet worden over het afnemen van gegevens, het instellen van de camera's, het opstellen van de camera's en het oplossen van technische storingen
11. indruk validiteit. Werken de instrumenten naar behoren volgens de indruk van onderzoeker en technicus?
12. de eerste 3-8 minuten van de opnames zijn vaak niet bruikbaar. Er moet daarom eerst van tevoren 'warming-up' gesprekken zijn geweest en een oefentaak. Dit vaak i.v.m. met het 'inkomen' als men heeft gezien dat de camera aangezet wordt. Het rode lampje op de camera dat aangeeft dat een opname bezig is, kan beter uitgezet worden zodat de informant er zich niet op focust.

De regionale aanstuurder staat in voor het succesvol verloop van de opnames. Deze mensen moeten twee maanden voor start van de opnames enkele keren getraind worden en de kans krijgen om proefsessies met pseudo-informanten te draaien zodat fouten vermeden kunnen worden tijdens de eigenlijke opnames. De proefsessies dienen ook op een reeds afgesproken opnamelocatie te gebeuren, minimaal één dag voor de werkelijke start van de opnames. De aanstuurder weet dan hoe hij/zij de situatie met kennis van zaken zo optimaal mogelijk kan modereren. Op die manier kan er ook uniformiteit in de werkwijze van de aanstuurders gewaarborgd worden. Volgende zaken dienen ook aandacht:

- vermijd een laboratorium situatie waardoor de informanten zich niet op hun gemak gaan voelen
- stel -zo min mogelijk- delicate taboe vragen (kerk, politiek, seksualiteit)
- vermijd -indien mogelijk- echtparen en familieleden als gesprekspartners. Hun relatie beïnvloedt data collectie.

De bovenstaande lijst geeft weer waar men rekening mee dient te houden bij het voorbereiden van de opnames.

Hieronder is een voorstel van hoe de opnamedag zelf kan verlopen, waarbij het collecteren van data (1-10) plaatsvindt en het organiseren van taken (i-viii).

1. welkom, kennismaken met informanten, aanstuurder en technicus (warming up)
2. camera's en computer aanzetten (technicus)
3. geef een rondleiding in de studio en leg de procedure uit (zie checklijst wat te vertellen), deel eventueel een neutrale T-shirt uit als de bovenkleding van de informant ondanks voorschriften te druk en oneffen is
4. bespreek het toestemmingsformulier, ondertekening en de informant gebaart voor de camera dat hij/zij volledig heeft begrepen wat op de formulier staat en er akkoord mee gaat.
5. de verschillende taken van de data collectie worden uitgevoerd
6. nabespreking van verloop
7. bedank de informanten
8. zet de camera's uit (technicus)
9. bewaar de data, maak een back-up en zet computers uit (technicus)
10. maak aantekeningen van het verloop (wat ging er wel/niet goed).

Van belang is om de taken in de juiste volgorde aan te bieden:

- i. inplannen van warming up bij het begin en na de lunchpauze
- ii. wissel humoristische taken, interessante taken af met neutrale taken
- iii. ervaring: wissel persoonlijk af met emotioneel, droog en kunstmatig
- iv. verspreid soortgelijke taken over de hele sessie. Zet ze niet na elkaar
- v. bied de taak aan op activiteitsniveau. De ene informant is extrovert en de andere introvert
- vi. bied de belangrijkste taken aan op de momenten dat de informanten nog fris zijn
- vii. hou de effecten van de vorige taak in de gaten aangezien die van invloed kunnen zijn op de volgende taak
- viii. sluit elke taak positief af met de informanten.

7 Tot Slot

Dataverzameling tot een goed einde brengen, vraagt een grote inzet van alle partijen uit de Dovengemeenschap en het VGTC. Van de al positieve en negatieve opgedane ervaringen uit eerdere onderzoeken dienen leerpunten opgesteld te worden om niet in dezelfde, oude, valkuilen te stappen.

Wat het VGTC is opgevallen bij het bestuderen van literatuur en de digitale woordenboeken van verschillende gebarentalen is dat men zo snel tevreden lijkt te zijn. Wanneer we een gebarentaalwoordenboek vergelijken met zelfs een heel eenvoudig gesproken taal woordenboek, valt op dat het gebarentaalwoordenboek meestal maar heel weinig informatie bevat. De ambities mogen best hoog liggen.

Literatuurlijst

- Antoons, I & Boonen, D. (2004). HARD en HARD and HARD. The same sign? On the evolution of signs in Flemish Sign Language. In: Van Herreweghe, M. & Vermeerbergen, M. (Eds) *To the Lexicon and Beyond. Sociolinguistics in European Deaf Communities*. Washington: Gallaudet University Press, p.74-88.
- Buyens, M. (red.) (1995). *Gebarenwoordenboek*. Leuven/Apeldoorn: Garant.
- Crasborn, O., Kooij, van der E. (2008). *Fonetiek*. In Baker, A., Bogaerde, B. van den, Pfau R. & Schermer, T. (2008). *Gebarentaalwetenschap: een inleiding*. Deventer: Van Tricht uitgeverij.
- Crasborn, O., Kooij, van der E., & Ros, J. (2008). *Het Corpus NGT. Een digitaal open access corpus van filmpjes en annotaties in NGT*. Centre for Language Studies. Radboud Universiteit Nijmegen. URL: <http://www.ru.nl/corpusngt/>
- De Weerdt, K., Vanhecke, E., Van Herreweghe M. & Vermeerbergen, M. (2003). *Op (onder)zoek naar de Vlaamse gebaren-schat*, Gent: Cultuur voor Doven.
- Heyerick, I., & Van Braeckvelt, M. (2008). *Rapport onderzoeksmethodologie Meervoudsvorming in Vlaamse Gebarentaal*. Antwerpen: Vlaams GebarentaalCentrum.
- Huys, E. (2008). *Idiomatisch taalgebruik in de Vlaamse Gebarentaal*. MA-thesis. UGent.
- Oyserman, J. (2011). *Criteria for good sign language research*. Essay. Universiteit van Jyväskylä.
- Nisho, R., Eun-Hong, S., König, S., Konrad, R., Langer, G., Hanke, T. & Rathmann, C. (2010). *Elicitation materials and their use in sign language linguistics*. In: workshop Sign Language Corpora: linguistic Issues in London, July 24/25th, 2009.
- Schembri, A. (2011). *BSL Corpus project*.
- Vermeerbergen, M. (2003). *Gebarentalen EN volwaardige talen*. In: Buyens, M. (Red). 2003. *Gebarentaaltolken: een Brug tussen Doven en Horenden*. 20 jaar Tolkenschool in Gent. Leuven: Garant. p. 13-32.
- Van Herreweghe, M. & Vermeerbergen, M. (2003). *Het opsporen en invullen van “gaten” in het lexicon van de Vlaamse Gebarentaal*. In: Koole, T., Nortier, J. & Tahitu, B. (Red). 2003. *Artikelen van de 4^e Sociolinguïstische Conferentie*. Delft: Eburon. p. 445-454.
- Vermeerbergen, M. & Van Herreweghe, M. (2002). *Vier vragen omtrent de standaardisering van de Vlaamse Gebarentaal*. Werktekst geschreven naar aanleiding van de studiedag voor de medewerkers van de doveninstituten.
- Zwitserlood, I. (2010). *Sign Language Lexicography in the Early 21st Century and a recently published dictionary of Sign Language of the Netherlands*. In *International Journal of Lexicography*, vol. 23 No.4 pp.443-476.
- Zwitserlood, I. (2011). *Gebruiksgemak van het eerste Nederlandse Gebarentaalwoordenboek kan beter. Een recensie*. In *Levende Talen Magazine* 2011-3.

Bijlage A. Uitlokkingstaken

nummer	titel taak	taakomschrijving	impuls, prikkel, stimulans	type materiaal	eisen	doel	gebruikt in:
1.	naam gebaren	Laat je naamgebaar zien en leg uit waar het vandaan komt	vraag in GeBT via monitor	video in GT	vingerspellen niet toegestaan voorbereiden van gebaren	Dovencultuur, documenteren van naamgebaren dovenhumor, algemeen humor	DGS, NGT DGS
2.	humor	Vertel de grap die je voorbereid hebt aan je dialoog partner dovenvernieling etc	geen instructie film of stimulans				
3.	ervaringen van dove individuen	Plaatjes Frog Story navertellen	plaatjesboek Frog, where are you? (Mayer, 1969)	plaatjes		documenteren van Dovencultuur	DGS
4.1a	plaatjes Frog Story navertellen	bekijk de plaatjes en vertel het na	tekenfilm Twenty en Sylvester (Warner Bros, 1950)	tekenfilm		data verzamelen voor cross-linguistisch onderzoek	DGS, NGT
4.1b	tekenfilm Twenty en Sylvester navertellen	bekijk de tekenfilm en vertel het na	film zonder woorden Fear story (Chifre, 1980)	film zonder woorden		data verzamelen voor cross-linguistisch onderzoek	DGS, NGT
4.2a	film Fear story navertellen	bekijk de film en vertel het na	Haushaltshilfe in DGS (Bavarian Broadcasting, 2006)	film in GT		data verzamelen voor cross-linguistisch onderzoek	DGS
4.2b	sketch Haushaltshilfe navertellen	bekijk de comische film en vertel het na					
5.	Kalender	Regel twee bijeenkomsten van elk 2 uur met je dialoogpartner zhv. getoonde kalender	1 week kalender met fictieve afspraken	kalender materialen		dialog (planning, ontkenning, vragend, bevestigend) dagen,	DGS
6.	discussie	Wat is je mening in dit (lelangrijke) punt? Discussieer het met je dialoog partner	controversiële statements op Dove en algemene punten in DGS	video in GT		emotionele discussie	DGS
7.	vrije conversatie	de aanstuurder verlaat de kamer voor 15 minuten. Voel vrij om met je dialoog partner te kletsen. De camera blijft draaien	geen	video in GT		gebaren in een 'ongebodenveroorde situatie'	DGS
8.	uitlokking van geïsoleerde gebaren	welke gebaar gebruik je voor de volgende items? Geef ook een korte voorbeeld met dat gebaar erin	Duitse termen met of zonder geïllustreerde plaatjes.	video in GT		regionale varianten	DGS
9.	plaatjes verhaal 'Vater und Sohn' navertellen	bekijk de plaatjesverhaal en vertel het na	plaatjesverhaal op monitor	plaatjes		geconstrueerde acties	DGS
10.	waarschuwings- en verbod tekens	probeer uit te vinden met je dialoog partner wat de waarschuwings- en verbod gebaren betekenen	verschillende landen	plaatjes		ontkenning	DGS
11.	Wat deed je wanneer dit gebeurde?	Je ziet plaatjes van historische of emotionele gebeurtenissen. Vertel je dialoogpartner wat je deed op het moment van gebeurtenis	plaatjes van historische of sterk emotionele gebeurtenissen	plaatjes		persoonlijke ervaringsverhalen	DGS
12.	onderwerp gebieden	Bekijk de plaatjes en vertel je dialoog partner alles wat in je opkomt tijdens het kijken naar de plaatjes.	diverse foto's en tekeningen presenteren onderwerp gebieden voor het stimuleren van associaties bij informanten	plaatjes		in conversatie	DGS
13.1	beschrijving van procedures	beschrijf een van de volgende activiteiten aan je dialoog partner dmv stap-voor-stap instructies	een set van diverse activiteiten			gedetailleerde beschrijving en uitleg van een serie van activiteiten. Zinnen worden gebruikt om een tekst te structureren	DGS
13.2	plaatjes verhaal Travel story navertellen	plaatjes verhaal met als inhoud 17 verschillende scènes, ontworpen voor DGS-team	plaatjes verhaal met als inhoud 17 verschillende scènes, ontworpen voor DGS-team	plaatjes		gebruik van ruimte voor richtingen en meervoud	DGS
14.	regionale specialiteiten	praat met je dialoogpartner over de specialiteiten in je eigen regio. Zijn er typische culinaire specialiteiten, producten, gebruiken, landschap, terreinen	vraag in GeBT via monitor	video in GT		gebaren voor namen van plaatsen en regionale aspecten	DGS
15.	film Signs navertellen	bekijk de film en praat met je dialoogpartner hierover na	een romantische film zonder gesprekken, alleen geschreven tekstborden	film		conversatie en gebaren die liefde, gevoelens en aanmerkingen uiten	DGS
16.	Nieuwe versus oude gebaren	Ken je gebaren die gebruikt worden door oude mensen of jonge mensen?	visuele materialen (posters, affiches van verschillende dove evenementen -WOD, Sencty etc)			documenteren van Dovencultuur, persoonlijke verhalen en conversaties	DGS
17.	Dove evenementen	Ben je op een dove evenement geweest? Vertel je dialoog partner erover	film in DGS Fire alarm door man	plaatjes		conversaties	DGS
18.1	Fire Alarm, een verhaal in DGS	bekijk de gebaarde film en vertel het na	twee mappen van dezelfde plaats met verschillende routes (Dicta-sign: hoe kom je bij de dovencub via rotonde, brug, verkeerslichten, gebouw, water etc)	video		gebaarde verhaal	DGS
18.2	Route beschrijving	beschrijf de juiste route in de stad aan je dialoog partner				locaties, richtingen	DGS
19.	familie stamboom kaart	beschrijf aan je partner je familiestamboom		plaatjes		verwantschap termen	DGS
	Zoek de verschillen	vraag je partner wat er op de kaart staat en vul je hiaten in	twee kaarten met verschillende invulmogelijkheden.	plaatjes		algemeen corpus	BSL NGT